

Når livserfaringer betragtes som realkompetencer på misbrugsområdet

På misbrugsvejlederuddannelsen oplever mange studerende, at den faglige udvikling også skaber en personlig udvikling i forhold til holdninger, adfærd, åbenhed og identitet.

AF JONNA NØTTRUP

Misbrugsvejlederuddannelsen på UC Syd, Kolding, blev etableret som et udviklingsprojekt i 1998 og har siden uddannet ca. 120 misbrugsvejledere fra hele landet. Vi har igennem 10 år vist, at det er muligt at nytænke realkompetencer i uddannelse. Her forstår vi realkompetencer som de livserfaringer, der følger med et liv med misbrug.

I en artikel i STOF nr. 10¹ beskæftiger Dorthe Hecksher sig med spørgsmålet om eksere i misbrugsbehandling. Spørgsmålet er, hvorvidt en fortid som misbruger er en kvalifikation eller en diskvalifikation i behandlingen? Efter artiklen rejses endvidere spørgsmålet, om problemstillingen overhovedet er relevant, fordi medarbejdere i misbrugsbehandlingen i dag i langt højere grad har en faglig uddannelse?

På misbrugsvejlederuddannelsen har vi særligt været optaget af, HVORDAN livserfaringer med misbrug kan professionaliseres, frem for spørgsmålet OM livserfaringer er en kvalifikation.

Resultaterne af 10 års erfaringer med at uddanne mennesker med meget forskellige og ofte kaotiske livs-, arbejds- og uddannelseserfaringer er samlet i en evaluering, der blev afsluttet i foråret 2008². Evalueringen viser, at 84 % af de færdiguddannede misbrugsvejledere er i beskæftigelse eller i videre uddannelsesforløb.

Endvidere har uddannelsen ført til, at der er opnået større selvindsigt og ændret selvforståelse hos de færdiguddannede. Misbrugsvejledernes rolle-repertoire er udvidet både i faglige og i private sammenhænge, og dermed har uddannelsen også medvirket til at stabilisere misbrugsvejledernes situation generelt.

Noget tyder på, at det er muligt gennem uddannelse at skabe en personlig og faglig udvikling, hvor livserfaringer med misbrug indgår som et aktivt både i uddannelsen og i efterfølgende ansættelse.

En misbrugsvejleder udtrykker det med sine egne ord i forbindelse med evalueringen:

'Så når vi har siddet til personale-møde, så har de fandme spurgt ind til. Nogen spørger mig om noget, ikke. Ellers har jeg bare siddet og lyttet, ellers har det været mig, der har været snakket om... så må man da gøre et eller andet rigtigt, ikke?' (Mand, 42 år)

Realkompetencer på misbrugsvejlederuddannelsen

Misbrugsvejlederuddannelsen har en særlig profil i forhold til de fleste andre uddannelser i kraft af to aspekter. Det ene udgøres af udviklingen af forståelsen af realkompetencer, hvor livserfaringer fra eget misbrug eller i det nære netværk bliver et aktivt i uddannelsen. Det andet er den forpligtende relation inden for holdets sociale sfære og i relation til studievejledning.

Det overordnede mål med uddannelsen er at kvalificere og perspektivere livserfaringer, så de bliver et aktivt i det professionelle arbejde inden for misbrug. Imidlertid eksisterer også et sekundært mål i form af stabil rehabilitering, hvor det at indtage aktørstatus i forhold til eget liv og mestring af tilværelsens udfordringer er centralt. Det dobbelte formål fordrer en balance, hvor fokus på uddannelse skal være klart, uden at støtten til den personlige udvikling og rehabilitering afvises. En studievejleder på uddannelsen beskriver sit syn på misbrugsvejlederuddannelsen som:

'Det er uddannelse. Det er at danne sig ud til samfundet, til arbejdsmarkedet. På det videnskabsmæssige og på det personlige plan.' (Studievejleder)

Ved optagelsen til misbrugsvejlederuddannelsen lægges der vægt på den enkelte ansøgers realkompetencer foruden de formelle krav³. Det vil sige de kompetencer, som den enkelte ikke nødvendigvis har papir på, men som er erhvervet igennem arbejdslivet, frivilligt arbejde eller som en slags akkumuleret livserfaring inden for særlige områder⁴. Den særlige livserfaring, som hovedparten af ansøgerne besidder, består hovedsagligt af erfaringer fra eget misbrug og/eller i kraft af at være pårørende til misbrugere. Der er endvidere ansøgere, der har erfaringer fra lønnet eller frivilligt arbejde inden for misbrugsområdet.

Det betyder også, at en del af de studerende har kaotiske barndomsoplevelser med svigt, flytninger, skiftende primærpersoner og anbringelser som en del af erfaringsgrundlaget. Uddannelsesniveaut er generelt set lavt, og selvtilliden i forhold til at løse opgaver er lav. De erhvervsmæssige erfaringer er for ca. halvdelen vedkommende af meget ustabil karakter; vikarjobs, korte ansættelsesforhold eller alene erfaringer fra aktivering. Dvs. kun få eller ingen erfaringer med kontinuerlige forløb. Dertil kommer en del erfaringer fra det frivillige arbejde inden for misbrug. Endelig er der en bred variation af erfaringer med kriminalitet, dårlig økonomi, møde med det offentlige system og manglende stabilitet i familie- og netværksrelationerne etc. På trods af den kaotiske baggrund søges uddannelse.

De studerendes parathed til uddannelse bliver sammenfattet af en studievejleder:

'Mange misbrugsvejledere kommer med dårlige erfaringer fra deres skoletid og nederlagserfaringer i forhold til det at lære. Men de er samtidig topmotiverede; derfor kan de klare at være i det undervisningsrum igen. Det er motivationen, der gør, at de ikke er bange for at give noget af sig selv.' (Studievejleder)

Livserfaringer som ovenfor beskrevet udgør erfaringsgrundlag, der sjældent opleves som attraktive eller bliver anerkendt som realkompetencer i det formelle uddannelsessystem. Realkompetencer anvendes almindeligvis i relation til frivillige eller lønnede jobfunktioner, kurser af formel/ufornet art eller udenlandske uddannelser af varierende niveau og gennemsigtighed. Men i misbrugsvejlederuddannelsen be-

trages livserfaringer fra misbrugsområdet som realkompetencer. Her vægtes i særlig grad a) erfaringer som frivillig i praksis-feltet, b) erfaringer fra eget misbrug og c) erfaringer som pårørende til misbrugere.

Når livserfaringer fra misbrugsområdet anerkendes både som erfaringer fra eget misbrug samt misbrug i det nære/frivillige netværk, bliver holdenes sammensætning præget af stor forskellighed, hvor misbrug ansues ud fra mange forskellige positioner.

Ambitionen i uddannelsen er, at de studerendes forskellige livserfaringer betragtes som en ressource, men samtidig udgør forskellighederne også en udfordring for både studerende, undervisere og studievejledere.

På hvert hold er der eksempelvis opstået heftige diskussioner om det

The screenshot shows the University College Syd website. At the top, there is a navigation bar with links for 'Kontakt', 'Om UC Syd', 'Campus', 'English', 'Medarbejdere', 'StudererSite', 'Sitemap', and 'Deutsch'. Below this is a secondary navigation bar with 'UC Syd', 'Uddannelser', 'Efter- og videreuddannelse', 'AMU', 'Videncentre', 'Center for Undervisningsmidler', 'Bibliotek', and 'Internationalt'. The main content area features a large banner for 'EFTER- OG VIDEREUDDANNELSE' and 'Misbrugsvejleder'. A sidebar on the right lists categories: 'Sundhedsfremme', 'KOSMOS', 'Ledelse, organisation og kompetenceudvikling', 'Professionspædagogik', and 'Specialpædagogik, socialpædagogik og socialt'. A photo of a woman is visible under the 'Misbrugsvejleder' heading.

Om Misbrugsvejlederuddannelsen

Misbrugsvejlederuddannelsen på UC Syd, Kolding, er en uddannelse for personer, der har interesse i og eventuelt har haft berøring med misbrugs- og afhængighedsproblematikker. Det kan være erfaringer i frivilligt og/eller professionelt regi eller egne erfaringer. Uddannelsen kvalificerer til arbejdet inden for praksisfeltet misbrug og afhængighed med sigte på forebyggelse, behandling og rehabilitering i offentligt eller privat regi.

Uddannelsen bygger på et socialpædagogisk grundlag med vekslende teori- og praktikforløb. Uddannelsen præsenterer og perspektiverer en bred vifte af de faglige teorier og metoder, der aktuelt er i spil på misbrugsområdet.

Der er tale om en 2-årig, selvfinansieret uddannelse. Uddannelsen har status af en privat uddannelse, der ikke er formelt godkendt, og derfor er uddannelsen ikke direkte kompetencegivende til det formelle uddannelsessystem.

Om evaluering af misbrugsvejlederuddannelsen

En projektgruppe bestående af studievejledere, undervisere og studieleder på misbrugsvejlederuddannelsen – heriblandt forfatteren til denne artikel – har i 2007/2008 gennemført en evaluering af misbrugsvejlederuddannelsen. Evalueringen blev finansieret af Socialministeriet og fulgt af en bredt sammensat følgegruppe.

Fokus for undersøgelsen var den generelle betydning af uddannelsen som en forandrende og stabiliserende faktor i forhold til det tidligere liv, herunder udvidelse af mestningsstrategier og livskvalitet hos de uddannede.

Undersøgelsen blev gennemført som en totalundersøgelse blandt samtlige kandidater fra misbrugsvejlederuddannelsen ved hjælp af et postalt spørgeskema. Dernæst blev der gennemført kvalitative interviews med et mindre antal af de uddannede misbrugsvejledere samt med myndigheder, aftagervirksomheder og videnspersoner.

Evalueringen kan downloades på

<http://ucsyd.dk/efter-og-videreuddannelse/funktionsuddannelser/misbrugsvejleder/>

hensigtsmæssige i metadonbehandling versus stoffrihed. Disse diskussioner aktiverer nødvendigvis egne erfaringer og holdninger, som bliver fremtrædende i diskussionerne. Af og til udvikler diskussionerne sig til reelle samarbejdskonflikter eller splittelse af studiegrupper, hvilket tydeliggør behovet for at skabe distance til og refleksion over egen livserfaring i uddannelsesforløbet:

'For at kunne bruge sig selv (i arbejdet), skal de kunne træde et skridt uden for sig selv; så de ikke bliver normative: - det, der er godt for mig, er ikke nødvendigvis godt for dig.' (Studievejleder)

Læring som en transformativ proces

Uddannelsen til misbrugsvejleder lægger vægt på læring som en transformativ proces, dvs. en lærings-teori der drejer sig om, hvordan voksne mennesker lærer gennem fortolkning af deres livserfaringer,

og hvordan de skaber mening⁵. En fortolkning og meningsdannelse der foregår i social kontekst.

Til hvert hold af misbrugsvejleder-studerende er tilknyttet to studievejledere, som også bidrager med undervisning af holdet i forskellige emner. Studievejlederne på uddannelsen udgør et fast team af undervisere med særlig interesse for og faglig viden inden for det sociale (misbrugs-)arbejde.

De mange nederlags erfaringer, de studerende bringer ind i uddannelsesforløbet, som fordrer, at studievejlederne er tilgængelige og parate til at optræde som sparringspartnere i de studerendes processer. Studievejlederne skal, foruden at formidle den røde tråd, også stille sig til rådighed som *'... én de kan læsse af på, og én der kan fastholde dem.'*

Det tilstræbes, at de studerende undervejs lærer at blive proceskon-

sulenter på deres egen læring, således at de bliver i stand til at kende og genkende deres egne begrænsninger og muligheder for læring. Studievejlederne arbejder således både i forhold til den enkelte og til holdet med hensyn til de sociale og faglige processer, som uddannelsesforløbet sætter i gang. Desuden arbejder studievejlederne på at tilrettelægge strukturer, der understøtter læringsprocesser, hvor livserfaringer sættes i spil med ny faglig viden. Udfordringen for studievejlederne er at få de studerende til at samarbejde på trods af forskellighed, og at de studerende kan rumme hinandens forskellighed. Det foregår ikke altid lige gnidningsløst:

'De kan blive vældig provokerede af hinandens erfaringer. Vi bruger det, så de kan lære af forskelligheden.' (Studievejleder)

Studievejledernes indbyrdes forskellighed fremstilles tydeligt og

synligt over for holdet, således at de på den måde bruger sig selv og deres personlige tilgang som rollemodeller. Studievejlederne skaber endvidere strukturelt arenaer, hvor samarbejdet mellem de studerende sættes i spil. Eksempelvis sammensættes de første studiegrupper ud fra et kriterium om forskellighed, eksempelvis i forhold til køn, alder, misbrugserfaring, arbejds erfaring m.m.

Læring på misbrugsvejlederuddannelsen sker bl.a. i bearbejdning og perspektivering af egen livserfaring, i mødet med andres livserfaring og i præsentation af ny viden. Når studerende fortæller brudstykker af sin egen livshistorie og møder andres fortællinger, kan der opstå nye perspektiver på egen tilværelse. Hermed åbnes der for nye fortolknings- og handlemuligheder. Når det lykkes, kan studievejlederne opleve de studerendes erkendelse så tydeligt, som dette udsagn illustrerer:

'...en studerende sagde en dag, at de, som ikke kom fra misbrugsmiljøet, er eksperter på normalitet, og omvendt kan de så bruge de tidligere misbrugere som eksperter på misbrug. Det normale bliver jo et ideal, når man har været i et langt misbrug.' (Studievejleder)

Gennem konfrontationen, hvorved en erfaring kan opleves ud fra en andens fortælling med den andens meningsskema, er der grundlag for en kritisk refleksion over egen forståelse. Transformativ læring opstår, når der sker en ændring i meningsskemaet, så en ny meningsstruktur opstår, når der reflekteres kritisk over det erfarede.

Eksempelvis bliver de studerende i uddannelsen præsenteret for forskellige behandlingsmetoder. Det kan være vældig konfronterende for studerende, der selv har været i behandling, og der har mødt *'en metode, der virker.'* For enkelte studerende kan det være forbundet med tab, sorg eller decideret eksistentiel angst at erkende, at der også er kvaliteter ved andre metoder eller ved metodepluralisme.

'Noget af det bedste er at se til dimissionen, hvordan de stråler. Der har været mange ting ved dem selv undervejs i uddannelsen, som de har skullet sige farvel til for at kunne sige goddag til eksamensbeviset.' (Studievejleder)

Uddannelsens udgangspunkt er, at professionel viden består i at have adgang til mange kategorier af forståelse - og i at være i stand til at bruge de rigtige kategorier i de givne situationer. Med andre ord: at have et bredt repertoire af forståelseskategorier og handlemuligheder eller et bredt repertoire af roller⁶. Det brede repertoire skabes ved at gennemløbe mange loops af genkendelse (assimilation) og udfordringer af egne fortolkninger (akkomodation). Som nævnt kan de studerende opleve såvel undervisning som det at være i klasserummet som vældigt provokerende.

Et eksempel er denne unge mand, der havde mange konflikter med en medstuderende i begyndelsen af uddannelsen:

'Men kan du huske i starten af uddannelsen, hvor folk kommer med deres meninger. Hvor vi diskuterede utroligt meget... Noget af det jeg synes, der var spændende, det var det at kunne mærke, at der skete et eller andet, ikke. At folk begyndte at tænke anderledes og sådan noget, ikke. Og med mig og M., vi var også ved at slå hinanden ihjel på et tidspunkt. Det endte med, at der ikke var noget (uvenskab) til sidst.' (Mand, 32 år)

Citatet illustrerer endvidere en forandringsproces i opfattelse, bearbejdning og handlemåde, som han registrerer både hos sig selv og hos sine medstuderende. Som et led i den personlige og professionelle udvikling kan det være hensigtsmæssigt med udvikling af nye og mere hensigtsmæssige mestringsstrategier, som antydtes i citatet. Dette gælder for studerende med livserfaringer med misbrug, hvortil der kan være knyttet en identitet som misbruger eller som pårørende til misbrugere, hvor personlig udvikling, ændring

af rolleidentitet og etablering af en positiv social selvopfattelse vil være ønskværdig og hensigtsmæssig i en professionel sammenhæng. For begge grupper kan forandring af mestringsstrategier være en væsentlig komponent i den personlige og professionelle udvikling.

Eksempler på inddragelse af livserfaringer

På misbrugsvejlederuddannelsen anvendes forskellige undervisningsformer, der understøtter den pluralistiske tilgang, som uddannelsen har til arbejdsområdet. Det indebærer som nævnt også konfrontation og provokation inspireret af Thomas Ziehes begreb om 'god anderledeshed'. I skoleperioderne tilbydes de studerende øvelsesarenaer, der giver mulighed for kritisk refleksion og læring.

Det første projektarbejde, de studerende præsenteres for, omhandler rusmidler. De studerendes forskellige erfaringer med rusmidler sættes i spil i kombination med faktisk formidling om rusmidlernes psykiske virkninger. De studerende besidder viden og erfaringer med rusmidlernes virkninger, både for den der indtager, og for de som er sammen med brugeren. De har viden om popularitet, myter, tilgængelighed o.lign. I studiegrupperne samles og mødes de forskellige erfaringer med faktisk viden, hvilket løfter det samlede vidensniveau for den enkelte studerende og for holdet som helhed.

I et andet undervisningseksempel opfordres de studerende til at reflektere over stresshåndtering ved at finde eksempler i deres egen livshistorie. Herefter tager hele holdet ud i skoven, og alle lægger sig en halv time i skovbunden og hengiver sig til oplevelsen af naturen og egne sanser. Denne hengivelse kan for mange være en lille grænseoverskridelse. Dagen afsluttes med teoretisk undervisning og refleksion over emnet stress og stresshåndtering. I eksemplet kombineres egne erfaringer,

det konkrete oplevelsesperspektiv og den teoretiske perspektivering.

Et generelt træk ved undervisningsformerne er, at de studerende skal være aktive og tage ansvar både for sig selv og egne erfaringer, men også tage ansvar for hinanden i uddannelsesforløbet. Der arbejdes ud fra et dannelsesperspektiv, hvor de studerendes egne værdier, følelser, handlinger og etik bliver italesat med henblik på at skabe bevidsthed, således at det bliver muligt at forholde sig (professionelt) til forskellige handlemuligheder. Som udgangspunkt er det ikke muligt i menneskebehandlende arbejde at være objektive, idet vores måde at handle på afspejler vores følelser og tanker. Derfor er det væsentligt at have fokus på følelser, tanker og værdier, således at de studerende bliver i stand til at perspektivere og på professionel vis kan inddrage deres egne følelser m.m.:

'Jeg var ikke vant til, at man kunne diskutere og have en konflikt og så være gode venner. Det var fedt for mig at lære.' (Mand, 32 år)

Som beskrevet ovenfor kan der opstå perioder med konflikter og manglende tillid til hinanden på holdet. Et sådant miljø kan sætte barrierer for de studerendes præsentation af umiddelbare følelser eller livserfaringer relateret til undervisningen. I disse tilfælde bliver klasserummet en meget konkret og aktuel øvelsesarena for konfliktløsning, grænsesætning og kommunikation 'på egen banehalvdel'. Nogle undervisningstemaer, der ikke i sig selv er afgrænsede i forhold til følsomme livserfaringer, eksempelvis arbejdet med kropsbevidsthed og kropserfaringer, bliver tilrettelagt således, at fortællingerne præsenteres i små, selvvalgte grupper. På den måde kan der stadig arbejdes med følelser, tanker og livserfaringer, selv om der aktuelt er misstemninger på holdet.

Ikke alt handler om livserfaringer. Også dansk på HF-niveau og

socialpolitiske temaer indgår i uddannelsen. Her spiller de studerendes uddannelsesmæssige baggrund også ind på tilrettelæggelsen, hvor det er af betydning, at den enkelte studerende bliver 'mødt':

'Min dansklærer blev ved med at sige – du er jo handicappet (ordblindhed) – men alligevel så forlangte hun jo, at det lå på niveau... hun kunne lisså godt ha'stået og talt et andet sprog ved den tavle nogle gange, for jeg fattede minus mand... Og hun var altså skidesjov, og så klappede hun stavelser, og jeg er jo meget musikalsk, så det fattede jeg jo noget af... så fandt jeg ud af, ok – så må jeg gøre noget. Så blev jeg ordsamler.' (Kvinde, 45 år)

I løbet af uddannelsen suppleres livserfaringer også med praktikerfaringer, der inddrages i undervisningen, eksempelvis i form af cases i psykiatri-undervisningen.

Praktik i uddannelsen

I praktikperioderne er det hensigten, at de studerende skal uddybe, udbygge, forankre og perspektivere den viden, de har fået i teorien fra uddannelsen og har med fra deres livserfaringer. I mødet med hverdagens praksis kan de studerende gennemgå et fagligt og personligt udviklingsforløb, hvor det bliver muligt at opbygge den faglige identitet i samspillet med kolleger og brugere. I samarbejde med praktikvejlederne får den studerende mulighed for at afprøve sig selv i forskellige aktiviteter/relationer for derved at få øvelse og nye erfaringer.

Balancen mellem det professionelle, personlige og private er et væsentligt fokus i praktikken. Når professionaliteten kræver, at personligheden anvendes som redskab i relationen, så handler det om en evne til at kunne holde det professionelle fokus i en følelsesmæssigt farvet kontekst. De studerende skal arbejde målrettet med at forvalte det personlige i det professionelle. Det vil bl.a. sige at besidde evnen til at respektere brugeren, have empati

og handle etisk velovervejet i relationen. Det behov, i hvis interesse der skal handles, skal være brugerens, og der kræves en indsigt i egne behov for at være i stand til en afgrænsning i forhold til den private rolleforvaltning.

Der er på praktikstederne opmærksomhed på, at mødet med praksis kan være en særligt belastende konfrontation med egne erfaringer og egne grænser for flertallet af de studerende, der har en fortid med relation til misbrug:

'Det er der, jeg ser de fleste bliver ramt, og det er det de fleste går ned på. Så den her medafhængighedsproblematik (...) eller hvad man kalder det, det er i hvert fald vigtigt, at man får kigget på nogle af de skyggesider, man selv har med.' (Praktikvejleder)

Flere praktiksteder anfører derfor, at det er væsentligt at have bearbejdet sine erfaringer før eller under uddannelsen. Det betyder blandt andet, at uddannelsen ikke anvendes som egen-terapi. Det skal helst være et overstået stadium inden uddannelsen:

'Det skal være folk, der er velfunderede. Og som ikke har brugt uddannelsen som egen-terapi. De skal være kommet noget videre.' (Praktikvejleder)

Ikke desto mindre er det erfaringerne fra praksis, at der altid skal være særlig opmærksomhed på den konfrontation med egne erfaringer og egne grænser, der kan opstå i mødet med praksis. Praktikstederne oplever jævnligt, at der kan opstå situationer i praktikken, som aktiverer gamle erfaringer, der kan kræve særlig bearbejdning. Disse situationer betragtes som uomgængelige, uanset hvorfra praktikanterne rekrutteres.

Der arbejdes også med erfaringsopsamling fra uddannelsens praktikperioder suppleret med erfaringer fra tiden før studiet. Her anvendes refleksionsmetoder, som er kendte i andre uddannelser, særligt med henblik på koblingen mellem teori og praksis. Det at i talesætte de

studerendes intuitive handlinger i praktikken her-og-nu-situationer udgør et vigtigt bidrag i bestræbelserne på at kvalificere personlig livserfaring og praksisviden til professionel kompetence.

Hvad opnår vi?

Resultaterne af et uddannelsesforløb kan fokusere på forskellige parametre. Job- og selvforsørgelse er et naturligt succeskriterium. Men også misbrugsvejledernes mestringsressourcer som betingelse for at skabe egen livskvalitet er en vigtig faktor.

Som nævnt i indledningen er beskæftigelsesgraden for misbrugsvejlederne meget høj⁷.

Pr. 1. januar 2008 var der 104 færdiguddannede misbrugsvejledere. (Siden er uddannet yderligere 18, som ikke indgår i den refererede undersøgelse). Vi har kendskab til beskæftigelsesstatus for 96 ud af de 104. Heraf er 87 i arbejde eller under videre uddannelsesforløb med 62 personer i lønnet beskæftigelse

inden for misbrugsområdet og 9 personer i videregående uddannelsesforløb. Kun 4 færdige misbrugsvejledere er modtagere af kontanthjælp, og 5 har haft tilbagefald.

Undersøgelsen har vist, at uddannelsen har bidraget til at stabilisere misbrugsvejledernes livssituation generelt: 84 % af misbrugsvejlederne er i beskæftigelse eller i ny uddannelse, og deres materielle forhold er væsentligt forbedret.

Misbrugsvejlederne, der har deltaget i narrative interviews, fremstiller sig selv som personer, der har gennemgået en forandrings- og udviklingsproces. For nogle er udviklingsprocessen indledt ved skiftet fra aktiv misbruger til ekser, hvor uddannelsen har bidraget aktivt til den fortsatte udvikling. For andre er deres forandringsproces for alvor blevet mærkbar ved at deltage i processer, som uddannelsen har initieret.

Forandringen fra klient- til aktørstatus er mærkbar gennem uddan-

nelsens forløb.

Mange misbrugsvejledere beskriver en identitetsforandring, som indeholder komponenter af tidligere identitet, men fremstår nu i en udvidet form. Livserfaringer fra misbrugsområdet beskrives eksempelvis som én type erfaringer, der spiller sammen med nye livsværdier, viden, kompetencer og handlemuligheder.

Eksempelvis fortæller en misbrugsvejleder, hvordan hendes faglige udvikling har skabt en personlig udvikling, hvor hendes adfærd og familiemønster er blevet ændret, således at hun nu ser sig selv som en god forælder, en god partner og en god kammerat. Hun beskriver sin forandringsproces som et opgør med et...:

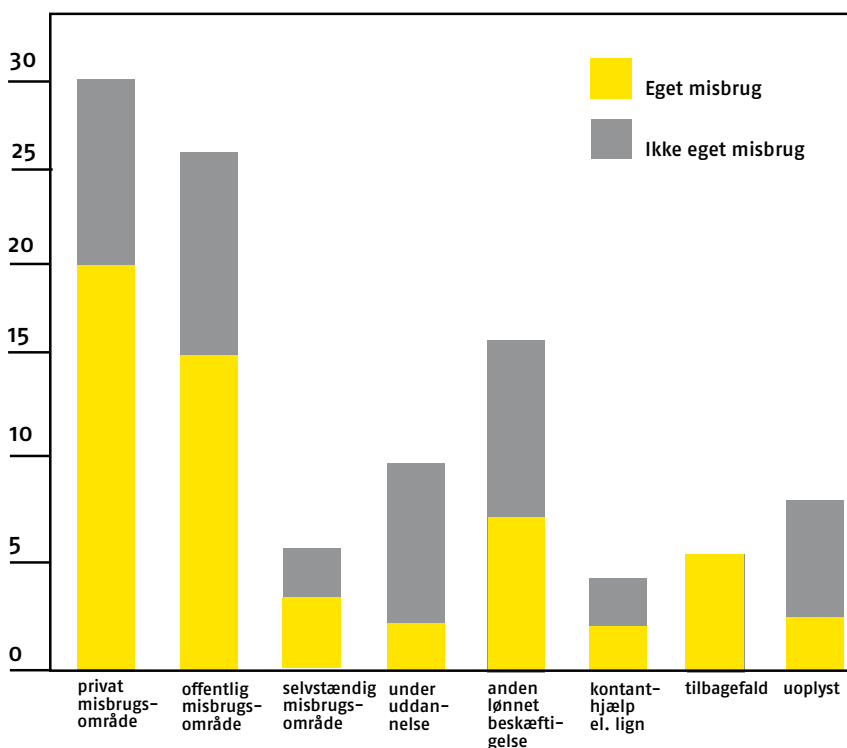
'... Florence Nightingale syndrom. Jeg var god til at drage omsorg for andre, men ikke for mig selv'. (Kvinde, 48 år)

En anden (arbejdsløs) misbrugsvejleder fortæller om sin tilværelse efter uddannelsen:

'Men så må man skabe sig sine andre små rammer og finde de der midler frem, som gør, at man stadig holder sig i live.... Der kunne man godt nogle gange godt lige bruge den der [uddannelse] - selvom det ikke var det bedste sociale [sammenhold] på uddannelsen, så er der nogle ting, man godt kunne bruge af det der sociale felt, der var der engang imellem. Altså, alle diskussionerne og samtalerne og [mumler] krisehjælp i klassen. Det sætter nogle ting i perspektiv. Altså, hernede skal man danne sig sit eget perspektiv, når man går rundt og tuller. Jeg skal i hvert fald være meget påpasselig med, at min døgnrytme ikke bliver lavet om, fordi der ikke er en skid at lave'. (Mand, 48 år)

En del beskriver fortsat sig selv som rebel eller oprørsk, men betegnelserne har i fremstillingen et positivt skær, idet rebellen i den nuværende og udvidede identitet forstås langt mere nuanceret og konstruktiv:

'Jeg har det ikke så meget med, at jeg skal have ret mere. Det behøves sgu ikke. Jeg vælger mine krige med omhu.

BESKÆFTIGELSE EFTER ENDT UDDANNELSE FOR 104 MISBRUGSVEJLEDERE.

JONNA NØTTRUP
CAND.SCIENT.SOC., LEKTOR PÅ UC SYD,
KOLDING, STUDIEVEJLEDER OG UNDERVISER
PÅ MISBRUGSVEJLEDERUDDANNELSEN

Der er selvfølgelig noget, hvor jeg bare er hårdnakket, men det er der, hvor jeg kan se, at det kan betale sig at være det. Ellers er jeg det egentlig ikke'. (Kvinde, 45 år)

Det er endvidere tydeligt, at misbrugsvejlederne beskriver sig selv ved større åbenhed over for holdningsmæssige forskelligheder både i problemforståelse og i løsningsmuligheder. Dette gælder specifikt i forhold til misbrug, men også i forhold til mere almene aspekter af livets forhold. Yderligere fremgår det af de narrative interviews, at misbrugsvejlederne beskriver en forandringsproces fra at se sig selv som anderledes, udstødte eller svage - til nu i langt højere grad at beskrive sig selv med øget selvtillid, selvværd og med indsigt i egne kompetencer og ressourcer:

'Mit sprog er blevet mere nuanceret... mine vidder er åbnet på en anden måde, ikke så firkantet... også det der med at være social med andre mennesker end de, der ikke var eks, det havde jeg tidligere mine problemer med'. (Mand, 42 år)

Der er en bevidsthed om at kunne være i forskellige roller. Misbrugsvejlederne demonstrerer at kunne benytte deres rolle-repertoire. En af de interviewede så sig selv som ekser, men ser også sig selv som fagperson, der kan hente livserfaringer ind i arbejdet, når det skønnes gavnligt:

'Jeg skal have skilt det her ad... Jeg vil ikke slå på det her med at være ekser. Jeg vil hellere stå som fagperson, men som en bonus at være ekser'. (Kvinde, 45 år)

Fra praksisfeltet, hvor misbrugsvejlederne bliver ansat, opleves det som en styrke, at misbrugsvejlederne undervises bredt i forskellige terapeutiske tilgange. Det betyder, at de kan indgå i mange forskellige sammenhænge og har fundamentet til at kunne tilegne sig arbejdsstedets mere specifikke metodiske tilgange:

'...den gennemgående, hvad kan man sige, linje (...) er, at de er bredt

orienterede - ikke funderede, men orienterede, vil jeg sige. Altså, der er virkelig noget at arbejde på og gøre brugbart'. (Behandlingsleder)

Misbrugsvejledere fremhæves som særligt hurtige til at møde brugerne uden fordomme, og særligt misbrugsvejledere med baggrund i tidligere misbrug beskrives af praksisfeltet som fri for berøringsangst over for feltet. Fra praksisfeltet understreges det dog, at bearbejdning af erfaringer med misbrug er nødvendig, og at misbrugserfaring ikke opleves som en professionel kompetence, medmindre den bringes i spil med en teoretisk faglighed:

'Men jeg tror, det er vigtigt, at man får fundet ud af, at ens egne erfaringer er en af mange kompetencer. Fordi at man så får puttet den der faglighed på, man får via uddannelse, at det bliver fagligheden, S man går ind og bruger'. (Behandlingsleder)

Generelt opleves erfaring med misbrug som en særlig form for livserfaring i praksisfeltet, hvad enten den opleves som en nødvendighed for et ansættelsesforhold eller anerkendes som en god kompetence at have repræsenteret i en medarbejdergruppe. Praksisfeltet oplever misbrugsvejledernes livserfaringer som et aktiv, når livserfaringen er bearbejdet.

Afslutning

Misbrugsvejlederuddannelsen er et eksempel på, at det er muligt at tilrettelægge en uddannelse, hvor livserfaringer inddrages som et aktiv i undervisningen. Men indlægget her er også en markering af, at livserfaringer med eksempelvis misbrug ikke i sig selv udgør en kvalifikation. Det fordrer bevidst og aktiv inddragelse af livserfaringer i særligt tilrettelagte uddannelser, hvor personlige og faglige udviklingsprocesser skal have delt opmærksomhed. Dermed bliver det muligt at skabe transformativ læring, hvor udbyttet kan blive medarbejdere, der besid-

der et bredt professionelt rolle-repertoire, og som opnår stabilisering af deres livsforhold i øvrigt. Det er vores håb, at misbrugsvejlederuddannelsen med dette indlæg kan inspirere til uddannelsestænkning inden for andre områder i det sociale arbejde. ■

NOTER

1. STOF nr. 10, 2007: Hecksher, D.: Når tidligere misbrugere behandles. www.stofbladet.dk
2. For detaljerede oplysninger om misbrugsvejlederuddannelsen, se: <http://ucsyd.dk/efter-og-videreuddannelse/funktionsuddannelser/misbrugsvejleder/> Rapporten: 'Professionalisering af livserfaringer' kan downloades fra hjemmesiden.
3. Læs mere om uddannelsen på <http://ucsyd.dk/efter-og-videreuddannelse/funktionsuddannelser/misbrugsvejleder/>
4. Anerkendelse af realkompetencer i uddannelserne - Redegørelse til Folketinget. Undervisningsministeriet, Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, Kulturministeriet og Økonomi- og Erhvervsministeriet. Nov. 2004.
5. Transformativ læring baserer sig på et kritisk, erfaringsbaseret læringssyn, hentet fra Mezirows læringsteori: 'Learning is understood as a proces of using a prior interpretation to construct a new or a revised interpretation of the meaning of one's experience in order to guide future action'.
6. Hinz, O.: Subjektivitet og forandring. Afhandling. Copenhagen Business School. 2005.
7. Til sammenligning kan det anføres, at 21% af de uddannede pædagoger ikke er beskæftiget inden for deres fagområde, og at der for de nyuddannede er en ledighed på 8,9% efter et halvt år.